

2. Арндт Х. *Vita activa, или О деятельной жизни* / Х. Арндт. – СПб. : Алетейя, 2000. – С. 14–16.
3. Батлер Дж. Згуртовані тіла та політика вулиці [Електронний ресурс] / Дж. Батлер ; пер. з англ. О. Бондаренко. – Режим доступу : <http://eicpr.net/transversal/1011/butler/uk>
4. Зонтаг С. Хепенинги: Искусство безоглядных сопоставлений / С. Зонтаг // *Мысль как страсть: Избранные эссе 1960–70-х годов* / сост., общ. ред., пер. с фр. Б. Дубина ; пер. с англ. В. Гольшева и др. – М., 1997. – С. 37–45.
5. Левчик Д. А. Политический «хэппенинг» / Д. А. Левчик // *Социологические исследования*. – 1996. – № 8. – С. 51–56.
6. Лексикон нонклассики. Художественно-эстетическая культура XX века / под ред. В. В. Бычкова. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. – 607 с. (Серия «Summa culturologiae»).
7. Переверзева М. Хэппенинги Джона Кейджа [Електронний ресурс] / М. Переверзева // *Harmony: Международный музыкальный культурологический журнал*. – Режим доступу : <http://harmony.musigi-dunya.az/rus/archivereader.asp?s=1&xtid=114>.
8. Станиславская Е. И. Хэппенинг как действенно-зрелищная форма искусства XX в. [Електронний ресурс] / Е. И. Станиславская. – Режим доступу : <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZJTM42EwHtMJ:www.actual-art.org/en/k2010-2/st2010/96-viz/201-kheppening-dejstvenno-zrelischnaya-forma-iskusstva.html+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
9. Станіславська К. Митець і глядач: погляд на взаємини у модусах постмодерністської видовищної культури / К. Станіславська // *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. – 2013. – Вип. 13. – С. 180–189.
10. Хір А. М. Театральне мистецтво як формівний чинник громадського простору на прикладі м. Ужгорода / А. М. Хір, Б. В. Гой // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2014. – № 793: Архітектура. – С. 201–207.

УДК 323.22/28

Кравець Г. В.

СУЧАСНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС: ОСНОВНІ ТЛУМАЧЕННЯ ТА ПІДХОДИ У ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ

У статті розглядається одна з основних категорій політичної науки – політичний процес. Розглядаються його сучасні тлумачення, наукові підходи та основні складові. Політичний процес проаналізований як універсальна категорія як політичної науки, так і політичної практики.

Ключові слова: політичний процес, політична культура, політична система, політична поведінка, вертикальний і горизонтальний політичний процес, політична діяльність.

Кравець А. В. Современный политический процесс: основные толкования и подходы в политической науке.

В статье рассматривается одна из основных категорий политической науки – политический процесс. Рассматриваются его современные трактовки, научные подходы и основные составляющие. Политический процесс проанализирован как универсальная категория политической науки и политической практики.

Ключевые слова: политический процесс, политическая культура, политическая система, политическое поведение, вертикальный и горизонтальный политический процесс, политическая деятельность.

Kravets H. V. Modern political process: basic interpretations and approaches in political science.

The valued attitude is toward the world of policy, which is the basis of political cooperation, ad that does a concept of «political process» one of the basic in political science. A «political process» as universal category characterizes a certain side, mechanism of action of the political system of society, political consciousness, political culture in the most difficult sphere of public life – political. Representing realities of society, reality of social, economic, spiritual life, a political process comes forward the aggregate of results of interlacing of various examples of political conduct of social communities, social layers and citizens, activity of imperious organs and structures, reality in which the various subcultures, mutually exclusive traditions and many factors which continually bring in the flow of events something new, non-standard, cooperate.

A political process is an aggregate of actions, which are carried out by subjects, transmitters and institutes of power for realization of the rights and prerogatives in a political sphere. A political process is exposed by two fundamental forms of political will of citizens. At first, these are various methods of presentation of the interests of ordinary participants by requirement of individuals, social communities and social layers, which are real or imaginary interests, and carrying requirement in the centre of political fight or in the sphere of policy-making (taking part in the election, referendums, membership in political parties and other), and, secondly, forms of making and realization of administrative decisions which are carried out by political leaders and political elites.

Category of political process in modern political science literature is used in two aspects which can be defined as in «macro-» and «microlevel». In a macroaspect a political process is determined as dynamic description of all political system on the whole, successive its state, stages of development, transition and others like that. What touches a microprocess, then under a political process in this case the resultant the aggregate of actions of various socio-political subjects is certain, that aggregate of subprocesses, are understood.

Thus, determination of the concept of political process is carried out through constituents its elements, subprocesses. I. Tsigankov applies two methodological approaches: system functional (type of the «system») and judicially dynamic (type of the «dynamic field»). From positions of the first approach category of political process looks as a derivative function of base category of the political system is certain, the attempt of author to enter description state «transition is though traced». But a functional stereotype prevails in this definition, leading to, foremost, the moments of statistical constancy and conservative adaptation of system model in the conditions of cyclic recreation it unchanging matrix. Such approach long time prevailed in English-American and Soviet literature, but most modern political scientists added him a doubt, describing political life not ias quality an unchanging constant, but vice versa, as a constantly operating and variable stream of events.

The second approach which collects all greater popularity in modern science go out not from existence of the static systems, but from an opposite idea about priority of dynamic motion, fluid socio-political field (P. Burd'e) and invariants of political structures which disintegrates constantly (I. Giddens).

Beginning from A. Bentli, category of political process is engulfed by two types of relations: at first, informal, real and group, and, secondly, derivatives, officially institutional, such which show by itself only projection of group interests, by virtue of what state institutes come forward only as one of types of interest of «groups».

Key words: political process, political culture, political system, political conduct, vertical and horizontal political process, political activity.

Ціннісне ставлення до світу політики, що лежить в основі політичної взаємодії, робить поняття «політичний процес» одним з основних у політичній науці. «Політичний процес» як універсальна категорія характеризує певну сторону, механізм дії політичної системи суспільства, політичну свідомість, політичну культуру в найскладнішій сфері суспільного життя – політичній. Відображаючи реальності суспільства, реальності соціального, економічного, духовного життя, політичний процес виступає сукупністю результатів переплетіння різноманітних прикладів політичної поведінки соціальних спільностей, соціальних верств та громадян, діяльності владних органів та структур, реальності, в якій взаємодіють різноманітні субкультури, взаємовиключні традиції та багато факторів, що безупинно вносять у течію подій щось нове, нестандартне.

У розвитку подій політичний процес як процес не вносить якихось обумовленостей, а, розкриваючи зміст політики через реальні форми, показує, що одні елементи, ланки політичної системи відтворюють, а інші руйнують, треті розвивають і творять, і завдяки такому процесу відбуваються глибинні зміни політичної системи, а сама політична система переходить від одного стану до іншого, тобто політичний процес розкриває рух, динаміку, еволюцію політичного життя.

Політичний процес – сукупність дій, що здійснюються суб'єктами, носіями та інститутами влади з реалізації своїх прав та прерогатив у політичній сфері. Політичний процес розкриває дві фундаментальні форми політичного волевиявлення громадян. По-перше, це різноманітні способи презентації рядовими учасниками політичного процесу своїх інтересів через сформульовані індивідами й соціальними спільностями, соціальними верствами вимоги, що відповідають їх реальним або уявним інтересам, і перенесення цих вимог у центр політичної боротьби або в сферу прийняття політичних рішень (участь у виборах, референдумах, членство в політичних партіях та ін.), а, по-друге, форми прийняття і реалізації управлінських рішень, що здійснюються політичними лідерами та політичними елітами.

У суспільстві відбувається розподіл та перерозподіл засобів влади, здійснення політичної мобілізації громадян, процес прийняття рішень; контроль за політичними елітами, які управляють, та інші форми політичної активності соціальних спільностей, соціальних верств та громадян – усе це відображення здійснення політичними суб'єктами своїх функцій. Реалізація політичними суб'єктами функцій розподілу та перерозподілу засобів влади не лише визнається і заохочується політичним режимом, владними структурами, але й засуджується як не легітимні. Природно, політичний процес охоплює і нелегітимні дії політичних суб'єктів, несистемні для суспільства форми політичної активності населення: змови, терор, саботаж, діяльність нелегальних політичних партій тощо, що відображає політичний протест.

У західній політичній думці існує декілька інтерпретацій політичного процесу. Спочатку більшість з них розглядали політичний процес у контексті протиставлення політичних взаємодій в західних та незахідних країнах, ігноруючи подекуди сам факт неоднорідності культури західного світу, яка складається з субкультур, що відображають цивілізаційну та історичну специфіку певних західних країн. Дана обставина стала основою для появи та існування безлічі форм політичної демократії.

Зокрема протиставлення західних та незахідних країн в залежності від культурного коду простежується в роботах американського дослідника Люсіана Пая. У своїй статті «Незахідний політичний процес» він виділяє ознаки, за якими різняться політичні процеси в західних та незахідних країнах. Відомий російський вчений Р. Т. Мухаєв у своєму навчальному посібнику для студентів вузів ретельно аналізує позицію Л. Пая, наводячи 17 пунктів, виокремлених Л. Паям :

- в незахідних суспільствах не існує чіткої межі між політикою та сферою суспільних і приватних відносин;

- політичні партії схильні претендувати на вираження світогляду та представлення способу життя;
- у політичному процесі превалюють клани;
- характер політичної орієнтації передбачає, що керівництву політичних угруповань належить значна свобода при визначенні стратегії і тактики;
- опозиційні партії та еліти, що домагаються влади, часто виступають в якості революційних рухів;
- політичний процес характеризується відсутністю інтеграції серед учасників, що є наслідком відсутності в суспільстві єдиної комунікаційної системи;
- політичний процес відрізняється значними масштабами рекрутування нових елементів для виконання політичних ролей;
- для політичного процесу є типовим різка відмінність у політичних орієнтаціях поколінь;
- незахідні суспільства відрізняються незначимістю консенсусу в відносинах узаконених цілей та засобів політичної дії;
- інтенсивність та широта політичної дискусії мало пов'язані з прийняттям політичних рішень;
- відмінною рисою політичного процесу є високий ступінь сумісництва та взаємозалежності ролей;
- у політичному процесі слабким є вплив організованих груп інтересів, які відіграють функціонально спеціалізовані ролі;
- національне керівництво вимушене апелювати до народу як до єдиного цілого, не розрізняючи в ньому соціальні групи;
- неконструктивний характер незахідного політичного процесу примушує лідерів дотримуватися більш визначених поглядів у зовнішній, а не у внутрішній політиці;
- емоційні та символічні аспекти політики відтісняють на другий план пошуки рішень конкретних питань та спільних проблем;
- велика роль харизматичних лідерів;
- політичний процес обходиться в основному без участі «політичних брокерів» [3, с. 299–300].

Безумовно, цей підхід являє собою науковий інтерес і має право на життя, однак не слід перебільшувати роль культурного коду в політичному процесі. Такий штучний поділ на західні/незахідні країни має слизькі місця, адже в західному світі існують країни, які складаються з багатьох етнічних, релігійних та культурних спільнот, а поширення глобалізаційних процесів взагалі призводить до появи єдиної глобальної культури, заснованої та мультикультурності та поліетнічності, що стирає межі між західними та незахідними країнами (незважаючи на те, що західні країни стверджують про «провал» мультикультурності як сучасного феномену).

Категорія «політичний процес» у сучасній політологічній літературі застосовується в двох аспектах, які умовно можна визначити як його «макро-» та «мікрозначення». У макроаспекті політичний процес визначається як динамічна характеристика всієї політичної системи в цілому, послідовна зміна її станів, стадій розвитку тощо. Що ж до мікроаспекту, то під політичним процесом у цьому випадку розуміється певна рівнодіюча сукупність акцій різноманітних соціально-політичних суб'єктів, тобто сукупність субпроцесів, або мікропроцесів. Саме в такому вимірі це поняття визначається в авторитетній «Міжнародній енциклопедії соціальних наук», де «політичний процес зводиться до діяльності людей у різних групах з приводу боротьби за владу та її використання для досягнення своїх індивідуальних та групових інтересів» [1, с. 126].

Таким чином, визначення поняття «політичний процес» здійснюється через складові його елементи, субпроцеси, а політична діяльність його окремих учасників

постає в якості вихідного субстрату. А. Циганков при дослідженні політичних процесів сучасності застосовує два методологічні підходи: системно-функціональний (вигляд «системи») та процесуально-динамічний (вигляд «динамічного поля»). З позицій першого підходу категорія «політичний процес» виглядає як певна похідна функція базового концепту політичної системи, хоча й простежується спроба автора ввести характеристику «зміна станів». Але функціональний стереотип домінує у цій дефініції, доводячи, перш за все, моменти статистичної сталості та консервативної адаптації системної моделі в умовах циклічного відтворення її незмінної матриці. Такий підхід тривалий час домінував в англо-американській та радянській літературі, але більшість сучасних політологів піддали його сумніву, описуючи політичне життя не в якості незмінної константи, а, навпаки, як постійно діючий та змінний потік подій.

Другий підхід, що набирає все більшу популярність в сучасній науці, виходить не з існування статичних систем, а з протилежної ідеї про пріоритет динамічного руху, плинного соціально-політичного поля (П. Бурд'є) та інваріантів політичних структур, що постійно розпадаються (А. Гідденс). Один з прихильників цього підходу П. Штомпка так визначає сутність політичного процесу: «Було визнано, що суспільство (група, спільнота, організація) може бути визначене як існуюче лише тому і до того часу, поки всередині нього щось відбувається, приймаються якісь дії, відбуваються якісь процеси, щось змінюється, тобто онтологічно суспільство не існує і не може існувати в незмінному стані» [цит. за: 4, с. 147].

Напрямок розвитку концептуальних поглядів на політичний процес можна пов'язати з розробкою двох основних парадигмальних поглядів: мікро- та макрорівнів. Якщо оцінювати пріоритет цих підходів з позицій їх історичної появи, то дедуктивний спосіб макроаналізу виник дещо раніше за індуктивний мікропідхід і бере свій початок з «Всесвітньої історії» Полібія (II ст. до н.ч.). Сучасний етап розвитку концепцій політичного процесу відкривається в XX ст. мікротеоріями, пов'язаними з іменами А. Бентлі та В. Парето. Починаючи з А. Бентлі, категорія «політичний процес» охоплює два типи відносин: по-перше, неформальні, реальні та групові, а, по-друге, похідні, офіційно-інституціональні, такі, що є лише проекцією групових інтересів, в силу чого державні інститути виступають лише як один з видів «груп інтересів».

Поширив та поглибив цю теорію Д. Трумен, який під політичним процесом розумів боротьбу соціальних груп за владу та контроль за розподілом ресурсів. Однак саме Д. Трумен ґрунтовно розробив ідею зміни рівноваги та нестійкості, а в якості основного поняття запровадив категорію «стабільність», яка визначалася ним як усталений тип групової взаємодії. Таким чином, за Д. Труменом політичний процес набуває просторово-часового вигляду, оскільки групова динаміка – це хвилеподібний цикл переходу від нестабільних взаємодій до встановлення відносної рівноваги між групами, до відтворення старої моделі стабільності або створення нової.

Починаючи з середини XX ст., в США було накопичено чимало емпіричних досліджень індивідуальної та групової політичної поведінки, а в середині 50-х років XX ст. виникає теорія політичних систем Д. Істона, що ґрунтується на теорії систем. Згідно з цим підходом, політичний процес постає одночасно і як відтворення цілісної структури, і як циклічне функціонування політичної системи у взаємодії з соціальною та позасоціальною сферами, що вміщують вплив на процеси політичних, економічних, екологічних, культурних тощо факторів. Процеси функціонування окремих державних, партійних та інших інститутів залучаються в якості елементів у політичний процес на рівні макросистеми. У ході політичного процесу інституціональна система адаптується та пристосовується в цілому та в окремих її елементах, що забезпечує відтворення та зберігання як її окремих системних якостей, так і її складових компонентів.

Підводячи підсумок, А. Циганков наводить наступне визначення політичного процесу, яке включає в себе низку вказаних вище характеристик: «Політичний процес – це такий соціальний макропроцес, який, по-перше, характеризує тимчасову послідовність цілісних станів спілкування людей з приводу влади в просторі її легітимного підтримання, по-друге, такий, що виражає рівнодіючий результат активності даної спільноти, по-третє, такий, що включає способи взаємодії держави і суспільства, інститутів і груп, політичної системи та соціального середовища, уряду та громадян, та, по-четверте, такий, що одночасно відтворює та змінює структурно-функціональну та інституціональну матрицю (ієрархію правил та форм) політичного порядку (системи)» [4, с. 148].

Після з'ясування поняття політичного процесу, яким ми будемо користуватися у межах даного дослідження, доцільно зупинитися на його внутрішніх складових. Як було доведено, процес володарювання складається із взаємодії державного управління та громадського тиску, політичної участі, або, умовно кажучи, процесів, що йдуть «зверху» та «знизу». У зв'язку з цим політичний процес досить часто трактують як складну конфігурацію свідомої та стихійної діяльності, тобто дій, що регулюються державою, та спонтанних дій груп громадян чи окремих індивідів. Таке твердження є принциповим моментом у визначенні суті політичного процесу, оскільки висвітлює всі сторони його функціонування.

Структура політичного процесу включає систему політичних владних стосунків і політичну діяльність соціальних спільностей верств та індивідів. Аналізуючи владні стосунки як складову політичного процесу, слід зазначити, що суспільство характеризується перманентними змінами, і перш за все, змін зазнають людські стосунки. Змінюються відомі комунікаційні схеми: «...якщо раніше в політиці комунікація виглядала як діалог однієї структури влади з іншою з приводу виконання політичних завдань, потім як діалог влади з громадянином, то зараз, у вік інтернізації простору, громадяни вільно спілкуються між собою з приводу запропонованих владою чи бізнесом рішень» [5].

При цьому А. Циганков вказує на можливі два підходи до трактування взаємин між керованим та стихійним рухами в межах політичного процесу – горизонтальний та вертикальний. У першому випадку в політичному процесі держава та соціальні групи виступають на паритетних засадах як рівноправні партнери, які свідомо прагнуть до раціонального досягнення узгоджених громадських цілей. А в іншому випадку політичний процес трактується як певна стихія, якій протистоять органи державної влади, що відіграють роль управлінської підсистеми цього процесу шляхом формулювання цілей та ухвалення рішень з приводу пріоритетних громадських проблем [4, с. 154].

Цілком природно постає питання про те, який підхід переважає в сучасній демократії, особливо на пострадянському просторі та в сучасній Україні зокрема. Можна наводити приклади як на користь одного, так і іншого. Справа в тому, що сучасні політики, намагаючись винайти «золоту середину» у відносинах між органами влади будь-якого рівня та громадськими інституціями, виступають за можливість вдалого поєднання таких підходів. Але політична теорія доводить, що вибір підходу та його реалізація у політичній практиці безпосередньо залежить від обраної моделі демократії.

Як зазначає президент російської Академії політичної науки А. Чуміков, «від примусу суспільство поступово переходить до технологій переконання, від пригноблення – до співпраці, від ієрархії – до мереж горизонтальних зв'язків. Це означає, що один елемент спростовує інший, але все ж таки баланс сучасної цивілізації зміщується в бік вміння переконувати та домовлятися» [5]. «Горизонтальні мережеві

стосунки» та «вміння домовлятися» є по суті не стільки ознаками демократії високого рівня, скільки типовими рисами мережевого суспільства. Однак останнє як модель суспільства для сучасних пострадянських країн та України зокрема виявляється такою ж перспективною моделлю, як і сама демократія. І, хоча кожна з цих країн намагається розбудувати демократію та мережеве суспільство як невід'ємні характеристики майбутнього політичного життя, в результаті «...суспільство нормально сприймає та підтримує будь-яку модель управління – чи авторитарну, чи ліберальну, але за однієї умови – якщо це суверенний політичний режим. А якщо політичний режим загрожує суверенітету держави, то народ не підтримує його ні за яких вигідних обставин» [5]. Ця теза лежить в основі нової ідеології для усього пострадянського простору, що отримала назву «суверенна демократія», та досить жваво розробляється сучасними політологами.

Іншою складовою політичного процесу вважають політичну діяльність, вагомість якої деякі українські автори ставлять на перший план при аналізі політичного процесу. Зокрема, український дослідник політичної діяльності П. В. Кузьмін під політичною діяльністю розуміє «...специфічний вид людської діяльності, що базується на використанні політичної влади та спрямований на регулювання та узгодження соціальних інтересів та відносин, самозбереження та розвиток суспільства як цілісної системи» [2, с. 136]. Сутністю політичної діяльності є цілеспрямовані політичні дії її суб'єктів щодо соціального конструювання та управління суспільними відносинами, щодо артикуляції та агрегування групових інтересів з метою розвитку соціальної системи та збереження її цілісності.

Політичний діяльності, на думку П. В. Кузьміна, властиві наступні три ознаки:

1. Використання політичної влади як необхідного засобу здійснення політичної діяльності. При цьому підкреслимо, що до моменту отримання влади та легітимних повноважень політична діяльність як така відсутня. Активність громадян та їх численних інституцій може мати політичну забарвленість, але це не буде політичною діяльністю, а лише формами громадської активності, громадської діяльності.
2. Політична діяльність за своєю природою виявляється діяльністю щодо зміни або розвитку явища в цілому, будь то місто, село, область чи держава. При цьому під політичними змінами розуміють процес виникнення, відтворення, видозміни та якісного оновлення політичної системи, її соціальної природи, зв'язків з іншими підсистемами суспільства. Зміни можуть стосуватися як трансформації рис, що стосуються основних структур та механізмів влади, так і модифікації базових компонентів, які сприяють досягненню системою нового якісного стану. Під політичним розвитком розуміють організовану, спрямовану зміну політичного життя в бік все більшої демократизації та лібералізації. Він є національним за своєю природою та витоком, здійснюється без потрясінь та руйнування основ життя.
3. Політична діяльність – це ризикова, не гарантована своїми результатами діяльність. Під ризиком тут розуміють вірогідність несприятливих наслідків політичних рішень, які приймалися в умовах невизначеності, дефіциту ресурсів, що призвело до втрат для учасників політичних дій, а також вірогідність здійснення небажаних політичних подій. З точки зору суб'єкта політики політичний ризик виникає внаслідок невідповідності ідеальним вимогам та наявним можливостям управління політичною ситуацією [див.: 2, с. 137–142].

Але, незважаючи на таку новітню ідеологію, що формується на терені пострадянських країн, спробуємо виділити вертикальний та горизонтальний підходи до розгляду політичного процесу. Вертикальний підхід вимагає аналізу сформованих інститутів демократії, діяльності органів влади, правил гри тощо. Для аналізу горизонтальних зв'язків та «відгуків» самого суспільства на демократизацію більш корисним видається саме горизонтальний підхід, який акцентує увагу на

самоорганізації та самоврядності суспільства. Але для всебічного розуміння самоврядного процесу як складового елементу сучасного демократичного процесу необхідно застосовувати обидва підходи, оскільки самоврядність суспільства та самоврядна активність окремих його інституцій ще не сформовані в повному обсязі, а тому на практиці спостерігається домінування вертикального підходу.

Значимо також те, що застосування цих підходів відбувається щодо аналізу одного й того ж політичного процесу, щодо єдиного кола його учасників, за одних умов існування, тобто мова йде про певну політичну систему, в межах якої відбувається політичний процес, який визнано як демократичний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дегтярев А. А. Политическая власть как регулятивный механизм социального общения / А. А. Дегтярев // Политические исследования. – 2006. – № 3. – С. 123–128.
2. Кузьмин П. В. Политическая деятельность : теория и практика в современной Украине : [Монография] / Петр Васильевич Кузьмин. – Симферополь : Оригинал-М, 2007. – 456 с.
3. Мухаев Р. Т. Теория политики : учебник для студентов вузов / Рашид Тазитдинович Мухаев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 623 с.
4. Цыганков А. П. Современные политические режимы: структура, типология, динамика. – М. : Интерпракс, 2011. – 298 с.
5. Чумиков А. Н. Демократизация как саморазвивающаяся система и как политически управляемый процесс [Электронный ресурс] / А. Н. Чумиков. – Режим доступа : <http://www.rapn.ru/partner/files/chumikov.pdf>

УДК 321.7

*Шурко О. Б.,
Була С. П.*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛОКАЛЬНОЇ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто взаємозв'язок локальної демократії та політичної культури, а саме: вплив на колективну свідомість; формування активного громадянського суспільства через сферу практик та постійного персонального спілкування в локальних демократичних процесах; співпраця всіх суспільних груп громади, таких, як бізнесу, громадських активістів, політиків, влади. Визначено, що у країнах перехідної демократії поширеною є модель локальної керованої демократії, яка штучно обмежує участь інститутів громадянського суспільства, які й без того малорозвинені в місцевому самоврядуванні. Зауважено, що, як правило, ця модель тимчасова і в більшості випадків трансформується в консолідовану демократію участі або компромісу. Характеризовано особливості локальних політичних процесів у перехідних суспільствах.

Ключові слова: локальна демократія, політична культура, громадянське суспільство, суспільні групи, громадські політики, політичний процес.

Шурко О. Б., Була С. П. Взаимосвязь локальной демократии и политической культуры.